BAJA VÁROS
ÖNKORMÁNYZAT

POLGÁRMESTER
6500 Baja, Szentháromság tér 1.
Tel.: +36 79/527-100 | Fax: +36 79/425-841
E-mail: polgarmester@bajavaros.hu | www.bajavaros.hu

Ikt.szám:09/307-1/2020

Muzeális intézmények szakmai támogatása (Kubinyi Ágoston Program) 2018
Szakmai beszámoló
Az Éber-emlékház infrastrukturális fejlesztése II. ütem leírása

ELŐZMÉNYEK BEMUTATÁSA

Az Éber család egykori otthona 1986-tól egy bajai polgári művészcsalád (id. Éber Sándor, Éber Anna és ifj. Éber Sándor) hagyatékát őrzi, a Türr István Múzeum közérdekű muzeális kiállítóhelyeként. E régi ház falai megőrizték egy 20. század eleji kisváros művészeti életének, polgári értékrendjének, ízlésének tárgyi emlékeit, a klasszikus bajai polgári életforma szellemiségének lenyomatait. A 19. század közepén épült földszintes vályogtégla lakóházat ifj. Éber Sándor ajándékozta Baja városának azzal a kéréssel, hogy halálát követően a több generációs művészcsalád életművét, néprajzi, régészeti, iparművészeti gyűjteményét és könyvtárát muzeális intézményként nyissa meg a látogatók előtt. A művész halála után az Éber-emlékházat Baja város 1984-ben nyitotta meg.

Az Éber-emlékház épületét 1984-ben a kor műszaki előírásai, szabályai mentén újították fel, amely 2020-ra mind fűtésrendszere (konvektoros gázfűtés), mind villamoshálózata, világításrendszere tekintetében korszerűtlen, gazdaságtalan, felújításra szorul. A megnyitás óta eltelt három és fél évtizedben az épület falai felvizesedtek, az emlékházban őrzött műtárgyak állagvédelmének biztosítása okán a fűtésrendszer és a szigetelés megújítása, a külső-belső fal állapotának karbantartása több helyen igényel beavatkozást. A Kubinyi Ágoston Program támogatásának köszönhetően az épület korszerűsítésének I. üteme megvalósulhatott 2016-ban, ekkor a minisztérium meghatározása szerint a villamosenergetikai korszerűsítést végezhettük el.

A preventív műtárgyvédelmi előírásoknak megfelelően rendkívül fontos feladat a falfelületek vizesedésének megállítása. A közérdekű muzeális kiállítóhely felújításának II. ütemében, a Kubinyi Ágoston Program 2018. támogatásával az épület építészeti felújítását végeztük el, amellyel célunk az épület állagmegóvása, a vizesedés műtárgyvédelmi okokból történő megállítása volt.

FEJLESZTÉS CÉLJA, A FEJLESZTÉSSEL ÉRINTETT ÉPÜLET, KIÁLLÍTÁS, GYŰJTEMÉNY BEMUTATÁSA

Az Éber család egykori otthona 1986-tól egy bajai polgári művészcsalád (id. Éber Sándor, Éber Anna és ifj. Éber Sándor) hagyatékát őrzi, a Türr István Múzeum közérdekű muzeális kiállítóhelyeként. E régi ház falai megőrizték egy 20. század eleji kisváros művészeti életének, polgári értékrendjének, ízlésének tárgyi emlékeit, a klasszikus bajai polgári életforma szellemiségének lenyomatait.

Id. Éber Sándor 1878-ban Ráckeresztúron született. A budapesti Mintarajziskolában Székely Bertalan növendéke volt 1896 és 1900 között. A monumentális feladatok, a freskófestés vonzotta elsősorban. A Tanítóképző Intézet tanáraként érkezett Bajára 1902-ben, ahol két évtizeden keresztül tanított. A fiatal, ambíciózus tanárt a rajztanítás új módszereinek kialakítása foglalkoztatta. E téren elért eredményei nemzetközi viszonylatban is elismerést váltottak ki. Éber Sándort azonban nem elégítette ki a tanítás lehetősége. Az egykori mester, Székely Bertalan hatása nem halványodott a bajai évek alatt. A Tanítóképző Intézet egyik tantermének

falára 1906-ban elkészítette „Művészi nevelés” címmel első freskóját. Az 1910-es évektől azután számos dekoratív, kissé szecessziós, néhol magyaros elemekkel díszített monumentális faliképet, freskót, illetve seccot készített többnyire egyházi megrendelésnek köszönhetően: a bajai ciszterci rendház társalgójában (1910) és több templomban: Szászvár (1913), Hajós (1916-17), Hercegszántó (1924), a nagykanizsai ferences templomban (1927), Kelebián (1929), a bajai III. Béla Gimnázium dísztermében (1932), a pécsi ferences templomban (1933), Bácsborsódon (1934), a bajai belvárosi (1938) és józsefvárosi templomban (1943), Tolnán (1939) és a bajai Rókus-temetőkápolnában. Élete során 22 templom, illetve iskola falát (pl. Csátalján az általános iskola homlokzatát) díszítette faliképeivel.

A monumentális alkotások mellett természetesen számtalan táblaképet, tájképet, portrét, figurális kompozíciót készített. A termékeny bácskai föld, a dunai ártér világa, s a benne, vele élő ember, otthonának, kertjének meghitt bensőséges részletei, feleségének, Bartsch Juliannának csodaszép, finom vonásai, családjának, művészbarátainak alakjai jelennek meg a vásznán. Számos arckép készült a feleségről és édesanyáról, aki megértéssel, segítőkészen állt egész életében mellette, magára vállalva a nagy családdal, hét gyermekükkel járó gondok nagy részét.

A művész otthona, műterme, az Éber-ház művészeti központnak számított Baja kulturális életében. Egy-egy hangverseny után hangulatos esti beszélgetés következett, amikor szívesen ült „modellt” néhány jó barát: Tornyai János és Nagy István, a magyar festészet jeles képviselői, és Rózsahegyi Kálmán színművész is. De számos más, neves személyiség arcképét is elkészítette: többek között gróf Bethlen Gábor kultuszminiszterét, XI. Pius pápáét és Fülep Lajos művészettörténészét is.
Örök kísérletező volt: a festékkészítéstől a hordozható freskóig, a sgraffitótól a hímeskőig, a kréta előállításától gépek szerkesztéséig minden foglalkoztatta.

Első gyűjteményes kiállítását Baján 1925 őszén rendezték meg, mely alkalomból 180 alkotását mutatta be, s ez egy kisváros életében valódi művészi eseménynek számított. Budapesten a Nemzeti Szalonban 1926 márciusában nyílt gyűjteményes kiállítása, s ettől kezdve rendszeresen szerepelt a Nemzeti Szalon tárlatain többek között Csók Istvánnal, Glatz Oszkárral, Hermann Lipóttal, Iványi Grünwald Bélával és Rudnay Gyulával.

Nagy lelkesedéssel és kitűnő hozzáértéssel vette ki részét a bajai zenei élet szervezéséből is. Tíz évig volt a bajai Daloskör karnagya, a Liszt Ferenc kör alapító tagja, majd elnöke, hangversenyein ő maga is fellépett. Bartók Béla 1928 tavaszán Baján adott hangversenye alkalmából a Bajai Ujságban közölr kritikája modern zeneesztétikai felfogásáról tanuskodik. Harcolt a város műemlékeinek megőrzéséért, s már 1919-ben felvetette egy bajai művésztelep létesítésének igényét. Élete utolsó éveinek alkotásaiból 1947-ben festő-gyermekeivel, Annával és Sándorral együtt közösen rendezett kiállítást Baján, Pécsett és Szekszárdon.

A gyerekek a művészetről, a művész munkájáról az első jelentős benyomást otthon, a szülői házban szerezték. Mint apró inasok a reneszánsz mesterek műhelyében, úgy forogtak apjuk körül. Festéket kevertek, ecsetet mostak, színes pasztellkrétákat készítettek. Közelről látták egy-egy kép születését. Megfigyelték a természetet, megismerték az anyagok, a vászon, a festék, az olaj, a pasztell viselkedését.
A gyerekek viszonylag korán átkerültek a vászon másik oldalára: modellből festőinasok lettek. A festő apa tollat és papírt, ecsetet és vásznat adott a kezükbe. Gyermekeit, legközvetlenebb tanítványait a mesterség szigorú szabályaira, az önmagukkal szembeni igényességre oktatta.

A környezet, az otthon indítást adhat a művészi pályára, a szülőktől örökölni lehet a tehetséget, de ez nem minden. A képesség csak lehetőség, adottság, amit ki lehet művelni, s el is lehet tékozolni. Mi volt az Éber-ház, az Éber család igazi adománya a gyerekek számára? A közösségi érzés, a munka szeretete, egy nemes ügy vállalása. Megtanultak egymás mellett dolgozni, egymást elviselni, és önálló egyéniségüket megőrizni.

Ifj. Éber Sándor (1909-1985) az idősebb testvér a Képzőművészeti Főiskolán 1927-1931 között Rudnay Gyula növendéke volt, aki már ekkor felhívta figyelmét a pasztellkrétára. Párizsi tanulmányútja után, 1940-től szinte kizárólag pasztellkrétával dolgozott. Harmincnyolc éven át tanított a III. Béla Gimnáziumban, az Építőipari Technikumban és a Tanítóképzőben. Művészettörténeti előadásaival jelentős szerepet vállalt a város közművelődésében. Édesapja hatására elsajátította a freskó és sgraffito-technikát, s számos vidéki intézmény falát díszítette alkotásaival. Ifj. Éber Sándor a pasztell művésze volt. „Apámnak gyúrtam színes krétákat gyermekkoromban. Megszerettem.”-vallja. Témáit szűkebb hazája, a Duna világa, az ártéri erdők, morotvák

és az öreg halászok életéből meríti. Az alkotásaiban megjelenő holtágak, a Cserta-Duna, a zátonyok, az öreg fák, halászbárkák, a csendes víztükör az örök természet mozdulatlan szépségét sugározzák. Egy kiállítási katalógusában 1969-ben így ír: „Az ősi vízimalmokat már csak képeim idézik. A Vöröshíd ívét ledöntötte a jeges ár. Faragott, büszke nyakú halászbárkák sorából csak egyet ringat már a Sugovica. Sietnem kell, szabályozzák a Dunát." A nyugalmat árasztó hatalmas folyam, az ártéri füzek vöröslő ragyogása élete végéig ihletet adó téma maradt.

Ifj. Éber Sándor négy évtizeden keresztül gondozta édesapja művészi hagyatékát és a képzőművészeti, helytörténeti, néprajzi, régészeti ritkaságokat őrző Éber-gyűjteményt. Folytatta a néprajzi tárgyak gyűjtését: a bácska soknemzetiségű vidékéről származó korsókkal, vízhordó edényekkel, öves guzsalyokkal és szőttesekkel gyarapította a gyűjteményt.

Éber Anna (1905-2002), az ifjabb testvér is megtalálta a maga útját, a maga anyagát, a maga műfaját. Az édesapa műtermében egyenesen a Képzőművészeti Főiskolára került, ahol Rudnay Gyula kurzusait hallgatta. 1930-ban egy évre szóló ösztöndíjat nyert Firenzébe, az Accademia Belle Artin-ra, majd Rómában, a Képzőművészeti Akadémián folytatta tanulmányait. A Nemzeti Szalon Római Iskola című kiállításán ezüstérmet nyert.

A tehetséges fiatal művész a vidéki kisváros helyett Budapestet választotta, ahol 1932-1958 között a Népművelési Bizottság esti tanfolyamain oktatott, majd 1959-1969 között rajztanárként dolgozott. Az ötvenes években a Magyar Filmgyárnak készített dekorációs munkákat, reprezentatív helységek falait díszítette illusztrációival, nagy belső elmélyülésről árulkodó portrékat, tájképeket is festett. Édesanyjáról készített portréi az anya iránti mélységes szeretetről és csodálatról tanúskodnak. Édesapját megmintázva az apának állít emléket azzal az erővel és hittel, amit egykor tőle kapott. Művészi hitvallása szól a hozzánk minden alkotásából: „Az életet látom meg minden rügyben, fákat, virágokat, naplementét…Lelkem érzelmeit, szimbólumokat festek…Akkor vagyok boldog, ha festhetek, bármilyen fáradt vagyok, új erő költözik belém."
Festőművész apa és két festő gyermeke… Egymástól távolodó sorsok, de legmélyebb rétegeikben titokzatos egyezések… Olykor eltérő műfajok és kifejezési formák, mégis fölismerhető rokonság és hasonlóság a művekben.

Bár a művészettörténet nincs híjával az olyan eseteknek, amikor egyetlen dinasztiában apáról fiúra száll az alkotó tehetség, elképzelni sem lehet szebb és szorosabb rokonságot, mint azt, amikor a művészetek társulása, a múzsák „testvérisége" egyetlen család tagjai között, szülő és gyermek, testvér és testvér kapcsolatában valósul meg.
http://www.bajaimuzeum.hu/hu/eber-emlekhaz

A FEJLESZTÉS SORÁN MEGVALÓSÍTOTT FELADATOK RÉSZLETES ISMERTETÉSE

A helyi védettség alatt álló Éber-emlékház a sikeres infrastrukturális fejlesztés eredményeként a benne őrzött kulturális örökségelemek, régészeti, néprajzi, iparművészeti és képzőművészeti műtárgyak műtárgyvédelmi szempontból preventív környezetben, a látogatók számára esztétikailag megújulva tekinthető meg. A fejlesztésnek köszönhetően elvégeztük az épület átvizesedett falainak szárítását, vakolatcseréjét, festését, kijavítottuk a megdőlt kéményt, a külső homlokzaton ismeretlenek által megrongált csatornarendszeren elvégeztük a szükséges javításokat, az épület külső homlokzata vakolatcserével és festéssel, valamint egy emléktábla elhelyezésével újult meg. A fenntartó további támogatásával új kapu, bejárat készült az épülethez. A Türr István Múzeum középtávú fejlesztési koncepciójának, az EMMI és Baja Város Önkormányzat támogatásának köszönhetően egy olyan felújított Éber-emlékházzal büszkelkedhet a térség lakossága, amely falai között nem csak őrizi a 20. század eleji kisváros művészeti életének, polgári értékrendjének, ízlésének tárgyi emlékeit, a klasszikus bajai polgári életforma szellemiségének lenyomatait, de a helyi védettségű épület állagmegóvási feladatai elvégzéséről is időről-időre gondoskodik..

KAPCSOLÓDÓ SAJTÓANYAG, LÁTOGATÓI VISSZAJELZÉSEK
A bajai Türr István Múzeum nyilvánossággal kapcsolatos stratégiájának egyik alappillére az intézmény

honlapja.
Az Éber-emlékháznak önálló Facebook és Instagram oldala van, ahol a fejlesztésekről is beszámoltunk:
https://www.facebook.com/eberemlekhaz/
https://www.instagram.com/eberemlekhaz/
illetve az intézmény honlapján:
https://www.bajaimuzeum.hu/hu/kubinyi-agoston-program-2018-az-eber-emlekhaz-infrastrukturalis-fejlesztese-ii-utem

Emellett az intézmény rendezvényei is megjelennek:
https://www.bajaimuzeum.hu/aktualis-esemenyek

A múzeumi hírekről Baján a Bajai Honpolgár c. havilap, a Bácskai Napló és a Baja.hu internetes portál hasábjain adnánk hírt. További sajtómegjelenést pedig a következő médiumokban tervezzük: Kossuth Rádió, Alisca Rádió, Bajai Rádió, Duna TV, Bajai TV, ATV, MTI. Az internetes portál főoldalán mindig az aktuális híreket találják meg az érdeklődők, de a régebbi programok, események is elérhetőek az oldalt böngészők számára. A 2013. évtől a múzeum saját Facebook profillal, 2018-tól Instagram profillal rendelkezik, amely szintén széles múzeumbaráti közönség számára biztosít információáramlást. A látogatói visszajelzések nyomon követhetők a Facebook és az Instagram oldalunkon is.

https://www.facebook.com/turristvanmuzeum/
https://www.instagram.com/turristvanmuseum/

A MEGVALÓSÍTÁS TAPASZTALATAI, VÁRHATÓ EREDMÉNYEK, TOVÁBBLÉPÉS IRÁNYAI, FEJLESZTÉSI ELKÉPZELÉSEK

Baja város általános iskolái rendszeresen elhozzák diákjaikat az emlékházba. Néhány pedagógus a hon- és népismeret tantárgy, valamint művészeti órák keretében kihelyezett órákat tart az épületben. Az Eötvös József Főiskola hallgatói évről-évre felkeresik az Éber-emlékházat. Szakkollégium keretei között kihelyezett tanórán sajátíthatják el a bácskai polgári kultúra egyes részterületeit. A Türr István Múzeum évek óta jó kapcsolatot ápol a bajai óvodákkal, ahonnan minden évben több alkalommal érkeznek óvodások különféle ünnepkörökhöz és művészeti témákhoz kapcsolódó múzeumpedagógiai órákra. A Türr István Múzeumban számos olyan múzeumi órát tartanak a muzeológusok, amelyek a polgári életmód egykori jellegzetességeit dolgozzák fel. (http://www.bajaimuzeum.hu/hu/muzeumpedagogia)

Az Éber-emlékház tekintetében saját közművelődési és múzeumpedagógiai programban, koncepcióban gondolkodunk, amely új utakat keres és talál az emlékház helyi társadalomban betöltött szerepének, a társadalmiasítás tekintetében is. Új, innovatív múzeumpedagógiát dolgoztunk ki, amely a regionális, kulturális normákon, specifikumokon és pedagógiai hagyományokon alapul. Ezt a helyi értékrenden, értéktáron nyugvó különbözőséget különösen értékesnek tekintjük.

Az emlékház fenntartható fejlődésének, szolgáltatásbővülésének, látogatottsága növelésének lehetősége úgy gondoljuk, abban rejlik, hogy a helyi értéktárakon nyugvó, specifikumként ismert és a múzeumban megismerhető sajátos kulturális örökségelemek azon az autentikus helyen ismerhetők meg, ahol születtek, ahol a jelenkor számára is élő hagyomány, ahol a helyi közösség gondozza, továbbélésére egyfajta biztosítékként szolgál.

Az emlékházban az állandó és időszaki kiállítások megtekintésén kívül a következő közművelődési tevékenységek biztosításával szeretnénk nagyobb számú és szélesebb közönségréteget megszólítani: id. Éber Sándor hordozható freskóinak és vázlatainak bemutatásával párhuzamosan a látogatónak műhelymunkára is lehetőséget biztosítunk (restaurálás alapjai, konzerváló játékok, népi és polgári játékok). Tematikus múzeumi óráinkon, múzeumandragógiai foglalkozásainkon az alábbi tematikát kínáljuk: bőrművesség, mint ősi mesterség, a húsvéti ünnepvárás hagyományai, Pünkösdölés- különös tekintettel a szeremlei hagyományokra, Szent György napi hagyományok, szokások, a polgári életforma lenyomatai, használati tárgyai. A közösségi

élet kulturális tereinek bemutatása az asszonysors leánysors programokon, a népi élet sorsfordulói, népi játékok készítése kicsiknek és nagyoknak (szalma, csuhé, vesszőjáték), Mit rejt a föld? A régészet, rejtőzködő kincsei, valamint az Éber család művészetét (freskó, tájkép, portré) bemutató foglalkozásokra van lehetőség. Fenti gazdag tudományos, közművelődési, közoktatási intézményen kívüli oktató-nevelő feladatellátásunkhoz szükséges a helyi védettségű épület állagvédelme, korszerűsítése folyamatos karbantartása. Sikeres TÁMOP 2.1.2., EGT Alapok és EFOP pályázatainknak köszönhetően Baja város és a bajai járás több közoktatási intézményének diákjai számára tudunk fenntartási időszakunkban is díjmentes múzeumlátogatásokat, múzeumi órákat biztosítani. Az Éber-emlékház a városi programokkal történő egyeztetés után, erre irányuló kérés esetén, támogatja, segíti és színterévé válik a kiemelt tudományos, kulturális, közművelődési programoknak (pl. Erdei Iskolai programok, Gemenc Kupa).

A nemzetiségi bázisintézmény gyűjtőterülete közművelődési intézményei számára információs napokat, tájékoztató kiadványokat kínálunk, amelyből tájékozódhatnak az Éber-emlékház kínálta lehetőségekről.

A Türr István Múzeum Múzeumi Esték sorozatában az Éber-emlékházról, a bácskai polgári kultúra sajátosságairól önálló előadássorozatokat tartunk az Eötvös József Főiskola hallgatóinak, a város polgárainak. Ehhez a sokrétű, de komoly infrastrukturális hátteret igénylő szakmai munkához segített hozzá a minisztérium Kubinyi Ágoston Program 2018. által történt támogatása. További terveink között szerepel a látogatói igényeket kiszolgáló további infrastrukturális átalakítás, felújítás, állagmegőrzés, közeli tervünk egy 30 fő befogadására alkalmas helyiség kialakítása.

FÉNYKÉPEK

19

19

19

Baja, 2020. január 22.

Nyirati Klára
polgármester